

Klassieke Olympiaden 2021-2022

Volwassenen Latijn

Vooraf aan de deelnemers

- Een winnende vertaling voldoet aan een aantal voorwaarden. Eerst en vooral moet de brontekst uiteraard correct geïnterpreteerd zijn, waardoor we een juiste inhoud lezen. Daarnaast is de doeltekst ook een aangenaam leesbare en meeslepende tekst, waarbij de sfeer van het origineel bewaard blijft. Zorgvuldige woordkeuze en doordachte zinsbouw dragen bij tot een literair waardevolle Nederlandse tekst.
- Let op: bewerkingen en creatieve eigen versies van het verhaal worden uitgesloten. In een Nederlandse vertaling wordt met alle elementen van de originele tekst iets gedaan en staan in principe geen toegevoegde elementen, anders dan vanuit de noodzaak van het Nederlandse taaleigen.
- De opgave van dit jaar is een stuk Latijns aitiologisch proza. De jury verwacht dat de vorm van het origineel op een of andere wijze in de vertaling tot uitdrukking komt. Dat kan door directe overname van de oorspronkelijke vorm maar de jury wil deelnemers graag stimuleren andere vormen te overwegen.
- U kunt uw vertaling vóór 14 januari 2022 sturen naar klassiekeolympiaden@gmail.com. Wilt u bij het inzenden vermelden of u classicus/classica (in opleiding) bent of niet en van welke vereniging (NKV, VCN, VVG) u eventueel lid bent?

Veel succes!

De passage die dit jaar ter vertaling wordt voorgelegd is afkomstig uit het eerste boek van de *Saturnalia* van Macrobius Ambrosius Theodosius (ca. 400 n. Chr.).

Inleiding

Er is weinig met zekerheid bekend over Macrobius, maar er zijn veel theorieën en speculaties over hem. Hij stelt aan het begin van zijn Saturnalia dat hij "geboren werd onder een vreemde hemel." (sub alio ortus caelo), en zijn beide belangrijkste werken zijn opgedragen aan zijn zoon, Eustachius (Sat. Inleiding 1). Zijn belangrijkste werken hebben ertoe geleid dat experts aannamen dat hij deel uitmaakte van de niet-christelijke bovenlaag van de Romeinse samenleving.

Over het algemeen gaan de geleerden er vanuit dat Macrobius geboren is in een Grieks sprekend deel van het Romeinse rijk. Zijn moederstaal zal Grieks geweest zijn maar hij heeft ook een grote kennis van het Latijn en de Latijnse literatuur. Zelf zegt hij in de inleiding van de Saturnalia:

*ni sicubi nos, sub alio ortos caelo, Latinae linguae vena non adiuvet
"save here and there where the natural flow of the Latin language might fail
me, who was born under an alien sky" (Sat. Inleiding 11).*

En later:

*si in nostro sermone nativa Romani oris elegantia desideretur
"should my discourse lack the native elegance of the Roman tongue"
(Sat. Inleiding 12).*

De aangehaalde vertalingen zijn afkomstig uit de Loeb-editie.

Macrobius' meest invloedrijke boek en een van de meest geciteerde boeken uit de Middeleeuwen waren de commentarii in Somnium Scipionis, een reeks neoplatoonse verhandelingen, verband houdend met het Somnium Scipionis van Cicero. Dit werk heeft ervoor gezorgd dat het Somnium Scipionis van Cicero niet verloren gegaan is. Verder heeft Macrobius een traktaat geschreven over de overeenkomsten en verschillen tussen het Griekse en Latijnse werkwoordsysteem, de differentiis et societibus graeci latinique verbi.

Het werk waaruit de passage gekozen is, zijn de Saturnalia: zeven, grotendeels bewaard gebleven, boeken waarin Macrobius in dialoogvorm allerlei onderwerpen de revue laat passeren. Deze gesprekken vinden plaats tijdens de vooravond en de drie avonden van de grote Saturnalia.

De Saturnalia waren een belangrijk feest, beginnend op 17 december. Oorspronkelijk waren het agrarische feesten maar al in de 3e eeuw voor Christus veranderde dit feest in een groot volksfeest, nog het best te vergelijken met carnaval: iedereen genoot van de mooie dingen van het leven, ter herinnering aan de gouden eeuwen van Saturnus. Opvallend element in dit feest was het feit dat de slaven deze dagen een uitzonderlijke vrijheid kregen die de rest van het jaar absoluut ondenkbaar was. Oorlogvoering en werk was niet toegestaan of gebruikelijk in de periode van de Saturnalia.

Macrobius voert, in de traditie van het Symposium van Plato, een aantal vrienden ten tonele die, als mooie invulling van de vrije dagen, gesprekken voeren over de meest uiteenlopende onderwerpen. Voorafgaand aan de te vertalen passage hebben ze gesproken over Saturnus en diens relatie tot Ianus. Nu gaat het gesprek over Ianus zelf.

Tekst

1 Et quia Ianum cum Saturno regnasse memoravimus, de Saturno autem quid
2 mythici, quid physici aestiment, iam relatam est: de Iano quoque quid ab
3 utrisque iactetur in medium proferemus. Mythici referunt regnante Iano
4 omnium domos religione ac sanctitate fuisse munitas: idcircoque ei divinos
5 honores esse decretos, et ob merita introitus et exitus aedium eidem
6 consecratos. Xenon quoque primo Italicon tradit Ianum in Italia primum dis
7 templa fecisse et ritus instituisse sacrorum: ideo eum in sacrificiis
8 praefationem meruisse perpetuam. Quidam ideo eum dici bifrontem putant,
9 quod et praeterita sciverit et futura providerit.

Sat. I.9.1-4

10 Ianum quidam solem demonstrari volunt, et ideo geminum, quasi utriusque
11 ianae caelestis potentem, qui exoriens aperiat diem, occidens claudit:
12 invocarique primum, cum alicui deo res divina celebratur, ut per eum pateat
13 ad illum cui immolatur accessus, quasi preces supplicum per portas suas ad
14 deos ipse transmittat. Inde et simulachrum eius plerumque fingitur manu
15 dextera trecentorum et sinistra sexaginta et quinque numerum tenens ad
16 demonstrandum anni dimensionem, quae praecipua est solis potestas. Alii
17 mundum, id est caelum, esse voluerunt; Ianumque ab eundo dictum, quod
18 mundus semper eat, dum in orbem volvitur et ex se initium faciens in se
19 refertur.

Sat. I 9.9-11

20 Consivium a conserendo, id est a propagine generis humani quae Iano
21 auctore conseritur: Quirinum, quasi bellorum potentem, ab hasta quam Sabini
22 curin vocant: Patultium et Clusivium, quia bello caulae eius patent, pace
23 clauduntur. Huius autem rei haec causa narratur. Cum bello Sabino quod

24 virginum raptarum gratia commissum est Romani portam quae sub radicibus
 25 collis Viminalis erat, quae postea ex eventu Ianualis vocata est, claudere
 26 festinarent, quia in ipsam hostes ruebant: postquam est clausa, mox sponte
 27 patefacta est: cumque iterum ac tertio idem contigisset, armati plurimi pro
 28 limine, quia claudere nequibant, custodes steterunt: cumque ex alia parte
 29 accerimo proelio certaretur, subito fama pertulit fusos a Tatio nostros. Quam
 30 ob causam Romani qui aditum tuebantur territi profugerunt: cumque Sabini
 31 per portam patentem irrupturi essent, fertur ex aede Iani per hanc portam
 32 magnam vim torrentium undis scatentibus erupisse, multasque perduellium
 33 catervas aut exustas ferventi aqua aut devoratas rapida voragine deperisse.
 34 Ea re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto deo, fores
 35 reserarentur. Haec de Iano.

Sat. I 9.17-18

Aantekeningen

regel 1 de Saturno

Volgens Varro (De Lingua Latina 5.42) regeerden Saturnus en Ianus in harmonie; er waren twee nederzettingen bij de Tiber, Ianiculum en Saturnia (later Capitolinum). Ook in de kalender zijn ze verbonden: de grote feesten ter ere van Saturnus, de Saturnalia, zijn in december, de maand erna is genoemd naar Ianus. Bovendien, vertelt Ennius volgens Macrobius (Sat. 1.7.21) dat Ianus de macht van Saturnus na diens verdwijning in ere heeft gehouden en heeft uitgebreid. Over Saturnus vermeldt Macrobius zijn verwantschap met Kronos / Χρόνος, het verhaal hoe hij Uranus ontmande, zijn eigen kinderen opat en door Iuppiter werd verdreven, zijn eigen zoon.

regel 3 in medium iactare
 regel 4-6

*algemeen bekend maken
 Let op, de A.c.I. loopt door. Dit komt regelmatig voor.*

regel 5 merita

hier onz. mv.

regel 5 aedes

hier: huis

regel 6 Xenon

Xenon, verder onbekend. Het is mogelijk dat hier Konon wordt bedoeld, een Griekse grammaticus uit de tijd van Augustus en dat dit foutief is overgenomen ofwel door Macrobius zelf

regel 6	primo Italicon	<i>ofwel door een latere kopiist.</i>
regel 7	ritus sacrorum	in het eerste boek van zijn Italica
regel 8	praefatio, -ionis	heilige riten
regel 12	invocari	het recht als eerste genoemd te worden
regel 13	accessus	<i>vul aan: volunt</i>
regel 16	praecipuus	<i>onderwerp bij pateat (r. 12)</i>
regel 17	ab eundo	belangrijkste
regel 20	Consivium	<i>afgeleid van ire</i>
regel 20	Consivius	<i>vul aan: convocamus</i>
		hij die zaait; <i>epitheton van lanus verwant met serere, zaaïen</i>
regel 20	propago, -inis	generatie
regel 21	Quirinus	<i>epitheton van lanus; over verwantschap met het woord quiris bestaat twijfel</i>
regel 22	curis, of: quiris	speer
regel 22	Patultius	<i>epitheton van lanus, verwant met patere, open staan</i>
regel 22	Clusivius	<i>epitheton van lanus, verwant met claudere, sluiten</i>
regel 22	caulae	doorgang; <i>bedoeld wordt hier de deur van de tempel</i>
regel 29	Tatius	<i>Koning van de Sabijnen; hij voerde oorlog met Romulus c.s. over de geroofde maagden; na het sluiten van een overeenkomst met Romulus werd hij mederegent over de jonge stad.</i>
regel 32	scateo	borrelen